

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री गोपाल पराजुली
माननीय न्यायाधीश श्री ओमप्रकाश मिश्र
फैसला

०७०-सी-०५२३

मुद्दा: उत्प्रेषण मिश्रित परमादेश

आन्तरिक राजस्व कार्यालय धरान सुनसरीका तर्फबाट प्रमुख कर अधिकृत पुनरावेदक
तुलसीराम सेढाई ----- १ विपक्षी

विरुद्ध

जिल्ला सुनसरी सोनापुर गा.वि.स. वडा नं. २ स्थित एसियन थाई फूड्स
प्रा.लि.का तर्फबाट ऐ.का अधिकारप्राप्त संचालक ऐ. वडा नं.९ गोश्वारा रोड प्रत्यर्थी
बस्ने महेस कुमार जाजू ----- १ निवेदक

शुरु फैसला गर्ने:

माननीय न्यायाधीश श्री शिव नारायण यादव
माननीय न्यायाधीश श्री रेवन्तबहादुर कुँवर
पुनरावेदन अदालत विराटनगर
फैसला मिति: २०६९।१२।५

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९ उपदफा १ को खण्ड (क) बमोजिम यस
अदालतमा पुनरावेदन परेको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छ:-

एशियन थाई फुडस प्रा.लि.ले जिल्ला सुनसरी सोनापुर गा.वि.स. वडा नं. २ मा चाउचाउ उत्पादन गर्ने उद्योग खोली सञ्चालन गर्दै आएको छ । आ.वं. २०६४/०६५ देखि चाउचाउमा अन्तःशुल्क लागि आएकोले आफ्नो कारोबारको क्रममा अन्तःशुल्क लाग्ने कारोवारको विवरण पेश गरी लेखा अध्यावधिक राखेको छ । सो अवधि पश्चात् हरेक महिनाको विवरण पेश गर्दा विजक जारी गरी अन्तःशुल्क उठाउने गरेको छ । उद्योगले प्रयोग गर्ने कच्चा पदार्थ मध्ये न्यापर्स जस्तो कच्चा पदार्थमा आ.वं. २०६६/०६७ देखि अन्तःशुल्क लागेकाले सो हदसम्म तिरेको अन्तःशुल्कलाई उपरोक्त आवधिक विवरण भै कट्टी गरी समायोजन गरी आएका छौं । मिति २०६८।१२।२३ च.नं. ३१२ को पत्रबाट विपक्षी कार्यालयले प्रारम्भिक कर निर्धारण गर्ने भनी पत्र पठाएको र प्रमाण सहित जिकीर खण्डन पेश गरेकोमा विपक्षी कार्यालयले लाग्दै नलाग्ने अन्तःशुल्क भाग गरी अन्तिम कर निर्धारण गर्ने आशंका सृजना भयो । आन्तरिक राजस्व कार्यालय धरानको च.नं. ३३३ मिति २०५९।५।१५ को पत्रबाट आ.वं. ०६८/०६९ अन्तःशुल्क विवरणहरू परिक्षण हुँदा रकम अशुल्न छुट हुन गएको हुँदा यो पत्र प्राप्त भएका मितिले ७ दिन भित्र रकम राजस्वमा दाखिला गर्नु हुन वा सो गर्नु नपर्ने कुनै ठोस सबुत प्रमाण भए सो समेत सोही अवधिमा पेश गर्नु भन्ने समेत व्यहोराको पत्र पठाई अन्तःशुल्क दाखिला हुनुपर्ने रु.१६४३२०।— देखाई पत्र प्राप्त भयो उक्त पत्रको आधारमा यस करदाताले अन्तःशुल्क तिर्नु बुझाउनु पर्ने बाध्यता छैन ।

अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क.(३) मा अन्तःशुल्क लाग्ने वस्तु उत्पादन गर्दा खपत भएको कच्चा पदार्थमा तिरेको अन्तःशुल्क तयारी वस्तु निस्कासन गर्दा तिर्नु पर्ने अन्तःशुल्कमा कट्टा गर्न पाइने कुरा उल्लेख छ । तर यो व्यवस्था प्याकिङ्ग मेटेरियल खरिदमा आकर्षण हुने देखिँदैन । आ.वं. ०६८/०६९ मा अन्तःशुल्क लाग्ने खरिदमा तिरेको रु.२९,८०,३९५।— र अन्तःशुल्क लाग्ने पैठारीमा तिरेको रु.१,३२,९१,१८१।— समेत जम्मा रु.१,६२,७१,५७६।— खरिदमा तिरेको अन्तःशुल्क क्रेडिट दावी गरी हिसाब मिलान गरेको छ । विपक्षी कार्यालयबाट कच्चा पदार्थ र पैकिङ्ग सामान भनी छुट्याई न्यापर्समा

तिरेको अन्तःशुल्क कट्टी नगर्ने र कर जरिवाना समेत तिर्नु बुझाउनु पर्ने निर्णय गरी मिति २०६९।५।१५ च.नं. ३३३ को पत्र कानून विपरित रहेको छ ।

कुनै कर कानूनको अख्तियारी विना लगाइने वा अशुल गरीने छैन भन्ने कानूनी व्यवस्था भएको र अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क.(४) बमोजिम न्यापर्समा तिरेको अन्तःशुल्क कट्टा हुने कानूनी व्यवस्था भएको हुँदा च.नं. ३३३ मिति २०६९।५।१५ को पत्र उत्प्रेषणको आदेशद्वारा वदर गरी निवेदनको अन्तिम टुङ्गो नलागेसम्म निवेदकको मागमा आ.व. २०६८/०६९ को न्यापर्समा तिरेको अन्तःशुल्क पुनः माग नगर्नु त्यस्तो माग गर्ने गरी आदेश जारी नगर्नु नगराउनु भनी अन्तरिम आदेश सहित न्यापर्समा तिरेको अन्तःशुल्क कट्टा गर्नु गराउनु भनी विपक्षीहरूको नाममा उत्प्रेषणयुक्त परमादेशको आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको निवेदकको निवेदन दावी ।

यसमा निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी हुन पर्ने हो होइन ? आदेश जारी हुन नपर्ने हो भन्ने आधार र कारण खुलाई लिखित प्रमाण समेत साथै राखी वाटाका म्याद बाहेक १५ दिन भित्र पुनरावेदन सरकारी वकील कार्यालय मार्फत लिखित जवाफ पेश गर्नु तथा अन्तरिम आदेशका सम्बन्धमा दुवै पक्ष राखी छलफल गर्नु उपयुक्त देखिँदा मिति २०६९।६।१ गते छलफलका लागि तारेख तोक्नु भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत विराटनगरको मिति २०६९।५।२५ को आदेश ।

कानूनको अभावमा परिपत्रबाट कर निर्धारण गर्ने आधार के हो? प्रस्ट भै नसकेको साविकमा तिर्दै आएको कर भन्दा बढी करका दायित्व सृजना भएपछि त्यसका कानूनी आधार समेत प्रष्ट पारी करदातालाई सूचना गर्नु पर्ने हुन्छ । विभागमा जारी भएको परिपत्रको पूर्णपाठ हाल पेश भै नसकेको र कुन कानूनले न्यापिङ्ग कच्चा पदार्थ भित्र पार्दै भनी साविक भन्दा भिन्न थप गरेको दायित्व सृजना गरेको हो ? सो को आधारलाई पनि विपक्षीले प्रष्ट पार्नु पर्ने हुन्छ । साविकको भन्दा बढी तिर्नु पर्ने कर नै विवादित भएपछि त्यस्तो अवस्थामा सुविधा र सन्तुलनको दृष्टिकोणले यी निवेदकलाई न्यापिङ्गमा थप कर लगाउने भनी गरेको परिपत्र यी निवेदकको हकमासम्म हाल कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु भनी पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ३३ क बमोजिम अन्तरिम आदेश जारी गरी दिइएको छ ।

यसको सूचना विपक्षीलाई दिनु भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत विराटनगरको मिति २०६९।६।१ को आदेश ।

महालेखा परिक्षकबाट औल्याइएका बेरुजुहरुका सम्बन्धमा कार्यालयको तर्फबाट प्रारम्भिक प्रतिक्रिया तयार पार्न प्रमाणहरु संकलन गर्ने सम्बन्धमा करदातालाई स्पष्ट पार्न उक्त बेरुजुको व्यहोरा र रकम उल्लेख गरी पत्र पठाइएको हो । निवेदकले उल्लेख गरेजस्तो कर निर्धारण गरी कर भाग गरिएको होइन । उद्योगमा उत्पादन हुने कच्चा पदार्थ, सहायक कच्चा पदार्थ, इन्धन प्याकिङ्ग मेटेरियल आदि धेरै वस्तुहरु प्रयोगमा आउँछन् । कच्चा पदार्थ र न्यापर्स अथवा प्याकिङ्ग मेटेरियल अलग अलग वस्तु हुन । अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क. को ३ मा स्पष्ट रूपमा कच्चा पदार्थको खरिदमा तिरेको अन्तःशुल्क कट्टा गर्न पाइने उल्लेख छ तर उद्योगमा वस्तु उत्पादन गर्न लाग्ने सबै प्रकारका वस्तुहरु कच्चा पदार्थ नै हुन र यी सबैमा तिरेको अन्तःशुल्क कट्टा गर्न पाउनु पर्छ भन्ने निवेदकको जिकीर कानून सम्मत नहुँदा रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको अन्तःशुल्क कार्यालय धरान र ऐ.का प्रमुख कर अधिकृतको लिखित जवाफ ।

आन्तरिक राजस्व कार्यालय धरानको प.सं. २०६९/०७० च.नं. ३३३ मिति २०६९।५।१५ मा एशियन थाई फुड्स प्रा.लि. विराटनगरलाई लेखेको पत्र अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क. (३) को कानूनी व्यवस्था अनुरूप नभएको देखिँदा न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ८(२) बमोजिम उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरिदिएको छ । अब निवेदकले कच्चा पदार्थ (न्यापर) मा तिरेको अन्तःशुल्क तयारी वस्तु निष्कासन गर्दा तिर्नु पर्ने अन्तःशुल्कमा कानून बमोजिम कट्टी गर्नु भनी विपक्षी आन्तरिक राजस्व कार्यालय धरान सुनसरीका नाउँमा परमादेशको आदेश समेत जारी हुने ठहर्छ भन्ने मिति २०६९।१२।५ को पुनरावेदन अदालत विराटनगरबाट भएको फैसला ।

विपक्षी निवेदन एशियन थाई फूड्स प्रा.लि.ले. यस कार्यालयमा पेश गरेका आ.व. २०६८।०६९ को अन्तःशुल्कका विवरणहरु महालेखा परीक्षक कार्यालयबाट लेखा परिक्षण हुँदा औल्याइएका बेरुजुहरुका सम्बन्धमा कार्यालयको तर्फबाट प्रारम्भिक प्रतिक्रिया तयार गर्न प्रमाणहरु संकलन गर्ने सन्दर्भमा करदातालाई आफ्ना प्रमाणहरु सहित स्पष्ट गर्न उक्त

वेरुजुको व्यहोरा एवं रकमहरू उल्लेख गरी मिति २०६९।५।१५ च.नं. ३३३ बाट प्रमाण पेस गर्न अनुरोध गरिएकोमा करदाताले आफ्ना प्रमाणहरू तथा प्रतिक्रियाहरू संलग्न गरी यस कार्यालयमा मिति २०६९।५।२४ मा द.नं. १४६७ बाट जवाफ पत्र समेत दर्ता गराएको अवस्था छ । विपक्षी करदाताको सम्बन्धमा परिपत्रको आधारमा अन्तःशुल्क निर्धारण तथा पत्राचार भएको होइन र हालसम्म आ.व. २०६८।०६९ को सम्बन्धमा अन्तःशुल्क निर्धारण गरिएको छैन ।

जहाँसम्म आन्तरिक राजश्व विभागको परिपत्रका आधारमा आन्तरिक राजश्व कार्यालय धरानबाट लेखेको पत्रमा अधिकार क्षेत्रको अभाव भएको भन्ने आधार छ सो सम्बन्धमा हेर्दा अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क को उपदफा ३ मा अन्तःशुल्क लाग्ने वस्तु उत्पादन गर्दा खपत भएको कच्चा पदार्थमा तिरेको अन्तःशुल्क तयारी वस्तु निष्कासन गर्दा तिर्नुपर्ने अन्तःशुल्कमा कट्टा गर्न पाइने भन्ने स्पष्ट व्यवस्था छ । यस अनुसार कच्चा पदार्थको (जुन वस्तु उत्पादन गर्ने हो सो वस्तुको कच्चा पदार्थ) खरिदमा तिरेको अन्तःशुल्क मात्र कट्टा गर्न पाइने हुन्छ । सो बाहेक प्याकिड, मेटेरियल्स उत्पादित वस्तुको कच्चा पदार्थ नभएकोले प्याकिड मेटेरियल्सको खरिदमा तिरेको अन्तःशुल्क कट्टी गर्न नपाइने स्पष्ट छ ।

अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क.(३) ले अन्तःशुल्कजन्य वस्तु उत्पादन गर्ने उद्योगलाई कच्चा पदार्थ आयात वा खरिद गर्दा तिरेको अन्तःशुल्क तयारी वस्तु विक्री गर्दा तिर्नुपर्ने अन्तःशुल्कमा कट्टा गर्न पाइने छ भन्ने व्यवस्था छ । उद्योगबाट तयारी वस्तु उत्पादन हुन कच्चा पदार्थ सहायक कच्चा पदार्थ, इन्धन, प्याकिड, मेटेरियल आदी धेरै प्रकारका वस्तुहरू प्रयोगमा आउने कुरामा विवाद हुन सक्दैन । तथापी यी सबै वस्तुहरू उद्योगका कच्चा पदार्थहरू नै हुन् भनी एकै प्रकारले व्याख्या गरिनु उपयुक्त हुँदैन । उद्योगहरूले आफ्नो वार्षिक वित्तीय लेखापरिक्षण प्रतिवेदनमा समेत कच्चा पदार्थ इन्धन प्याकिड मेटेरियल आदीको शुरु मौज्जात खरिद खपत एवं बाँकी मौज्जात सम्बन्धी विवरणमा अलग अलग प्रस्तुत गर्ने गरिएकोबाट समेत कच्चा पदार्थ र प्याकिड, मेटेरियल अलग अलग वस्तुहरू हुन भन्ने प्रष्ट हुन्छ । चिनी उद्योगका लागि उखु तथा बोरा दुवै कच्चा पदार्थ हुन सक्दैन । उखु कच्चा पदार्थ हो भने बोरा प्याकिड मेटेरियल हो । त्यस्तै सिमेन्ट उद्योगका

लागि क्लिकर जिप्सम आदी कच्चा पदार्थ हुन भने बोरा प्याकिड, मेटेरियल हो । उद्योगको उत्पादन प्रकृयाअनुसार समेत पहीले तयारी वस्तु उत्पादन गरिन्छ त्यसपछि प्याकिड गरिन्छ । प्याकिड गर्ने कार्य वस्तु उत्पादन भैसकेपछि गरिने दोस्रो चरणको कार्य हो । वस्तु उत्पादन गर्न कच्चा पदार्थ खपत हुन्छ भने उत्पादित वस्तु प्याकिड गर्न प्याकिड मेटेरियल खपत हुन्छ । यसरी कच्चा पदार्थ र प्याकिड मेटेरियल वस्तु अलग अलग हुन भन्ने स्पष्ट हुँदाहुँदै पनि चाउचाउ उत्पादन गर्न प्याकिडमा प्रयोग हुने न्यापर अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क. (३) बमोजिम कच्चा पदार्थ भित्र नपर्ने भन्ने समेत आधार लिई भएको उक्त आदेश गम्भीर त्रुटिपूर्ण भई बदरभागी छ भन्ने आन्तरिक राजस्व कार्यालय धरान सुनसरीको पुनरावेदन पत्र ।

नियमबमोजिम इजलास समक्ष निर्णयार्थ पेस हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा अन्तः शुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क. का आधारमा कच्चा पदार्थ मध्येका न्यापर्समा तिरेको अन्तःशुल्क कटाई लिएको र हाल आएर कच्चा पदार्थ र पैकिड सामानलाई अलग अलग परिभाषा गर्न खोजिएको त्रुटिपूर्ण छ । न्यापर्सलाई कच्चा पदार्थबाट छुट्याई त्यसमा साविकमा तिरी कट्टी सुविधा लिएको रकम असुल गर्ने र अन्यायिक तवरले जरिवाना शुल्क, व्याज आदि पनि दावी गरी असुल गर्ने कार्यले अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क. (४) आदि समेतको मर्म मनसाय एवं कानूनका सिद्धान्तहरु समेतको त्रुटी हुन गै नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ को दफा ८ द्वारा प्रदत्त संरक्षण तथा दफा ९ द्वारा संरक्षित हकमा समेत हनन हुने देखिएकोले कच्चा पदार्थ न्यापर्सको खरिदका अवस्थामा तिरेको अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क. (३) बमोजिम कट्टी सुविधा लिएको अन्तःशुल्क प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा असुल गर्ने पहल काम कारवाही निर्णय वा आदेश नगर्नु नगराउनु अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क, ४ मा न्यापर्समा तिरेको अन्तःशुल्क कट्टा हुने कानूनी व्यवस्था भएको हुँदा मिति २०६९।५।१५ को च.नं. ३३३ प.स. ०६९।०७० को पत्रद्वारा माग गरिएको उक्त अन्तःशुल्क रकम निवेदक उद्योगले तिर्नु बुझाउनु पर्ने अवस्थाको विद्यमानता नरहेको हुँदा उक्त मिति २०६९।५।१५ को च.नं. ३३३ प.स. ०६९।०७० को पत्रद्वारा माग गरिएको

उक्त अन्तःशुल्क रकम व्याज जरिवाना माग नगर्नु नगराउनु माग गरिएको निर्णय उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क.(३) बमोजिम न्यापर्समा तिरेको अन्तःशुल्क तयारी वस्तु निष्काशन गर्दा तिर्नु पर्ने अन्तःशुल्कमा कट्टि गर्न दिनु भनी परमादेश जारी गरी पाउन प्रस्तुत निवेदन माग दावी गरेको पाइयो ।

महालेखा परिक्षकको कार्यालयको लेखा परिक्षण टोलीबाट लेखा परिक्षण हुँदा औल्याइएका बेरुजुका सम्बन्धमा कार्यालयका तर्फबाट प्रारम्भिक प्रतिक्रिया तयार गर्न प्रमाणहरू संकलन गर्ने सन्दर्भमा करदातालाई आफ्ना प्रमाणहरू स्पष्ट गर्न च.नं. ३३३ को पत्र लेखिएको हो । अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क.(३) ले अन्तःशुल्क जन्य वस्तु उत्पादन गर्ने उद्योगलाई कच्चा पदार्थ आयात वा खरिद गर्दा तिरेको अन्तःशुल्क तयारी वस्तु विक्री गर्दा तिर्नुपर्ने अन्तःशुल्कमा कट्टा गर्न पाइने छ भन्ने व्यवस्था छ । यो उद्योगले सामान उत्पादन गर्न खरिद गरी खपत गरिने कच्चा पदार्थमा तिरिसकेको अन्तःशुल्क कट्टा गर्न दिइएको सुविधा हो । प्याकिङ गर्ने कार्य वस्तु उत्पादन भैसकेपछि गरिने दोस्रो चरणको कार्य हो । वस्तु उत्पादन गर्न कच्चा पदार्थ खपत हुन्छ भने उत्पादित वस्तु प्याकिङ गर्न प्याकिङ मेटेरियल खपत हुन्छ । कच्चा पदार्थ र प्याकिङ मेटेरियल अलग अलग वस्तुहरू हुन । कच्चा पदार्थको खरिदमा तिरेको अन्तःशुल्क कट्टा गर्न पाउने कुरामा विवाद छैन । अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क.को ३ मा स्पष्ट रूपमा कच्चा पदार्थको खरिदमा तिरेको अन्तःशुल्क कट्टा गर्न पाइने उल्लेख छ । निवेदकले ऐनको गलत व्याख्या गरी सबैमा तिरेको अन्तःशुल्क कट्टा गर्न पाउनु पर्छ भनी निवेदकले लिएको जिकीर बदर भागी छ भन्ने आन्तरिक राजस्व कार्यालय धरानको लिखित जवाफ रहेको देखियो ।

प्रस्तुत निवेदनमा आन्तरिक राजस्व कार्यालय धरानको प.स. २०६९।७० च.नं. ३३३ मिति २०६९।५।१५ मा एशियन थाई फूड्स प्रा.लि. विराटनगरलाई लेखेको पत्र अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क.(३) को कानूनी व्यवस्था अनुरूप नभएको देखिँदा न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ८(२) बमोजिम उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरिदिएको छ । अब निवेदकले कच्चा पदार्थ (न्यापर) मा तिरेको अन्तःशुल्क तयारी वस्तु निष्काशन गर्दा तिर्नुपर्ने अन्तःशुल्कमा कानूनबमोजिम कट्टी गर्नु भनी विपक्षी आन्तरिक राजस्व कार्यालय

धरान सुनसरीको नाउँमा परमादेशको आदेश जारी हुने ठहराई मिति २०६९।१२।५ मा आदेश भएको देखिन्छ । उक्त पुनरावेदन अदालत विराटनगरको आदेश उपर आन्तरिक राजस्व कार्यालय धरानको यस अदालतमा पुनरावेदन परेको देखिन्छ ।

पुनरावेदन जिकिरमा अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क. (३) ले अन्तःशुल्क जन्य वस्तु उत्पादन गर्ने उद्योगलाई कच्चा पदार्थ आयात वा खरिद गर्दा तिरेको अन्तःशुल्कमा कट्टा गर्न पाइने छ भन्ने व्यवस्था गरेको पाइन्छ । उद्योगमा प्रयोग हुने सबै वस्तुहरु उद्योगका कच्चा पदार्थहरु नै हुन भनी एकै प्रकारले व्याख्या गरिनु उपयुक्त हुँदैन । उद्योगहरुले आफ्नो वार्षिक वित्तिय लेखा परीक्षण प्रतिवेदनमा समेत कच्चा पदार्थ इन्धन प्याकिङ मेटेरियल्स आदिको शुरु मौज्जात खरिद खपत एवं बाँकी मौज्जात सम्बन्धी विवरणमा अलग अलग प्रस्तुत गर्ने गरिएकोबाट समेत कच्चा पदार्थ र प्याकिङ मेटेरियल अलग अलग वस्तु हुन भन्ने प्रष्ट हुन्छ । उद्योगको उत्पादन प्रकृया अनुसार समेत पहिले तयारी वस्तु उत्पादित गरिन्छ । त्यसपछि प्याकिङ गरिन्छ । प्याकिङ गर्ने कार्य वस्तु उत्पादन भैसकेपछि गरिने दोस्रो चरणको कार्य हो । वस्तु उत्पादन गर्न कच्चा पदार्थ खपत हुन्छ भने उत्पादन वस्तु प्याकिङ गर्न प्याकिङ मेटेरियल खपत हुने हुँदा चाउचाउ उत्पादन गर्न प्याकिङमा प्रयोग हुने न्यापर अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क. (३) बमोजिम कच्चा पदार्थ भित्र पर्ने भनी भएको आदेश मिलेन । कच्चा पदार्थको (जुन वस्तु उत्पादन गर्ने हो सो वस्तुको कच्चा पदार्थ खरिदमा तिरेको अन्तःशुल्क मात्र कट्टा गर्न पाइने हुन्छ । सो बाहेक प्याकिङ मेटेरियल्स उत्पादित वस्तुको कच्चा पदार्थ नभएकोले प्याकिङ मेटेरियल्सको खरिदमा तिरेको अन्तःशुल्क कट्टी गर्न नपाइने स्पष्ट छ भनी आन्तरिक राजस्व कार्यालय धरान सुनसरीले पुनरावेदन जिकिर लिएको देखिन्छ ।

यसरी हेर्दा विवादको केन्द्र बिन्दु अर्थात चाउ चाउको प्याकिङ मेटेरियल्स कच्चा पदार्थ हो या होइन ? तथा प्याकिङ मेटेरियल्समा कम्पनीले अन्तःशुल्क कट्टा गर्न पाउनु पर्ने हो कि होइन भन्ने सन्दर्भमा निरूपण गर्नु पर्ने देखिन आयो ।

सर्वप्रथमतः प्याकिङ्ग मेटेरियल्स के हो भनी हेर्नु पर्ने देखियो । Raw Materials को प्रयोग उत्पादन कै लागि हुने कुरामा दुइमत हुन सकदैन । कच्चा पदार्थ उत्पादनका मुख्य अवयव हुन । उत्पादनलाई अन्तिम तयारी अवस्थामा पुर्‍याउन प्रयोग हुने सामग्री कच्चा पदार्थ हुन । उत्पादनको प्रकृयाको अन्त्य Final Product बाट मात्र हुने हुँदा उत्पादन प्रकृयामा आवश्यक पर्ने पदार्थलाई कच्चा पदार्थ कै कोटीमा राख्नु उचित हुने देखिन्छ । ती पदार्थहरुको प्रयोग विभिन्न चरण तथा अवस्थाहरुमा भएपनि तिनीहरु उत्पादनकै अवयव हुन । तसर्थ प्याकिङ्ग मेटेरियल्स कच्चा पदार्थ तथा अन्तिम उत्पादनका अवयव हुनै सकदैन भन्न मिल्ने देखिन आएन । चाउचाउ उत्पादनमा प्याकिङ्ग मेटेरियल्स विना चाउचाउ उत्पादन अपूर्ण भई यसको अस्तित्व कायम नरहने भई प्याकिङ्ग मेटेरियल्स चाउचाउको Integral अवयव को रुपमा रहेको हुन्छ । अन्तःशुल्क ऐनमा प्रयुक्त दफा ३क. (३) मा *अन्तःशुल्क लाग्ने वस्तु उत्पादन गर्दा खपत भएको कच्चा पदार्थमा तिरेको अन्तःशुल्क तयारी वस्तु निष्कासन गर्दा तिर्नु पर्ने अन्तःशुल्कमा कट्टा गर्न पाइनेछ । तर स्वयं निष्काशन प्रणाली लागू हुने उद्योगले कच्चा पदार्थ खरिद वा आयात गर्दा तिरेको अन्तःशुल्क तयारी वस्तु बिक्री गर्दा तिर्नु पर्ने अन्तःशुल्कमा कट्टा गर्न पाइनेछ* भन्ने व्यवस्था गरेको पाइन्छ । त्यस्तै अन्तःशुल्क ऐनको दफा ३क. (४) मा *व्यापारिक प्रयोजनका लागि अन्तःशुल्क लाग्ने वस्तु वा सेवाको खरिदमा वा पैठारीमा तिरेको अन्तःशुल्क त्यस्तो वस्तु वा सेवा बिक्री गर्दा तिर्नुपर्ने अन्तःशुल्कमा कट्टा गर्न पाइनेछ* भन्ने व्यवस्था समेत रहेको देखिन्छ । यसरी हेर्दा अन्तःशुल्क ऐनको दफा ३क.(३) अनुसार अन्तःशुल्क कट्टा गर्न पाउने कच्चा पदार्थबाट प्याकिङ्ग मेटेरियल्सलाई अलग गर्न सकिने देखिँदैन ।

औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०४९ को दफा १५(प) मा *उद्योगले आफ्नो उत्पादन वा उत्पादनमा प्रयोग गरेको प्याकिङ्ग मेटेरियल्स कच्चा पदार्थ, सहायक कच्चा पदार्थ आदिमा तिरेको भन्सार, बिक्रीकर, अन्तःशुल्क तथा प्रिमियम निकासी गरेको परिमाणको आधारमा फिर्ता दिइने छ । त्यसरी फिर्ता हुने राजस्व फिर्ता पाउन रीतपूर्वक दरखास्त दिएको साठी दिन भित्र*

निकासीकर्तालाई फिर्ता दिइनेछ भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ । औद्योगिक व्यवसाय ऐनको उक्त कानूनी व्यवस्था अनुसार उद्योगद्वारा कुनै वस्तुको उत्पादन गरी त्यसलाई विक्री योग्य बनाउनका लागि प्रयोग भएका प्याकिङ मेटेरियल्समा तिरेको अन्तःशुल्क परिमाणको आधारमा फिर्ता दिइने व्यवस्था औद्योगिक व्यवसाय ऐनमा रहेको देखिँदा प्याकिङ मेटेरियल्समा अन्तःशुल्क फिर्ता सम्बन्धी व्यवस्थालाई हाम्रो कानून प्रणालीले अवलम्बन गरेको देखिन्छ । अन्तःशुल्क ऐनमा कच्चा पदार्थको परिभाषा नगरे पनि औद्योगिक व्यवसाय ऐनमा प्रयुक्त व्यवस्थावाट समेत हेर्दा अन्तः शुल्क फिर्ता पाउनेमा शंका रहेन ।

यसरी कानूनमा उल्लिखित कुराको व्याख्याको प्रश्न उठाई ऐनको मनसाय विपरीत कम्पनीलाई परिपत्र गरी आन्तरिक राजस्व कार्यालयले अन्तःशुल्क कट्टा गर्न अस्वीकार गरेको देखियो । नारायणी देवी पन्त विरुद्ध मालपोत कार्यालय सुर्खेत विरेन्द्रनगर समेत भएको मुद्दामा (ने.का.प. २०५० नि.नं. ४७७७ पृष्ठ ४८९) मा **कानूनी प्रावधान रहँदा रहँदै कानूनी व्यवस्थालाई अन्यथा हुने गरी श्री ५ को सरकारले गरेको निर्णय र मालपोत विभागको परिपत्रले कानूनी रूप धारण गर्न सक्दैन** भन्ने सिद्धान्त समेत प्रतिपादन भएको परिप्रेक्ष्यमा कानूनी व्यवस्था प्रतिकूल आन्तरिक राजस्व कार्यालयको परिपत्रले मान्यता पाउन सक्ने नदेखिँदा पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन ।

अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क.(३) मा भएको व्यवस्थाको प्रतिकूल हुने गरी आन्तरिक राजस्व कार्यालय धरानको प.स. २०६९।०७० च.नं. ३३३ मिति २०६९।५।१५ मा एशियन थाई फूड्स प्रा.लि. विराटनगरलाई लेखेको पत्र अन्तःशुल्क ऐन, २०५८ को दफा ३क.(३) को कानूनी व्यवस्था अनुरूप नदेखिँदा उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी निवेदकले कच्चा पदार्थ व्यापारमा तिरेको अन्तःशुल्क तयारी वस्तु निष्काशन गर्दा तिर्नुपर्ने अन्तःशुल्कमा कानूनबमोजिम कट्टी गर्नु भनी विपक्षी आन्तरिक राजस्व कार्यालय धरान सुनसरीका नाउँमा परमादेशको आदेश जारी हुने ठहराई गरेको फैसलालाई अन्यथा भन्न सकिएन ।

तसर्थ माथि विवेचित आधार एवम् कारणहरुबाट पुनरावेदन अदालत विराटनगरबाट मिति २०६९।१२।५ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन । दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गर्नु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद पौडेल

कम्प्युटर टाईप गर्ने: विदुषी रायमाझी

इति संवत् २०७२ साल असार १३ गते रोज १ शुभम्